

4. PRÁCE A MZDY

A. Zaměstnanost a nezaměstnanost

Český statistický úřad provádí **Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS)**, které je zdrojem informací o trhu práce zjišťovaných osobním rozhovorem v domácnostech respondentů. Metodika ukazatelů VŠPS koresponduje s definicemi a doporučeními Mezinárodní organizace práce (*International Labour Organisation - ILO*) a umožňuje mezinárodní srovnatelnost charakteristik trhu práce.

Pracovní síla zahrnuje všechny osoby patnáctileté a starší, které jsou zaměstnané nebo nezaměstnané.

- Za **zaměstnané** se považují všechny osoby patnáctileté a starší, obvykle bydlící na sledovaném území, které v průběhu referenčního týdne pracovaly alespoň 1 hodinu za mzdu, plat nebo jinou odměnu, nebo sice nebyly dočasně v práci (z důvodu dovolené, úpravy pracovní doby, nemocenské, mateřské nebo otcovské dovolené, odborné přípravy související se zaměstnáním), ale měly formální vztah k zaměstnání. Hlavním kritériem pro zařazení mezi zaměstnané je tedy vyvíjení jakékoliv odměňované pracovní aktivity. Není proto rozhodující, zda pracovní aktivita těchto osob měla trvalý, dočasný, sezónní či příležitostný charakter a zda měly jen jedno nebo více souběžných zaměstnání, nebo zda současně studovaly, pobíraly nějaký důchod apod.

Podle mezinárodní metodiky jsou mezi zaměstnané zahrnovány:

- osoby pracující ve vlastní či rodinné firmě,
- profesionální i neprofesionální příslušníci armády, osoby ve výkonu civilní služby,
- osoby na mateřské dovolené, které před nástupem pracovaly.

Podle mezinárodní metodiky nejsou mezi zaměstnané zahrnovány:

- osoby na mateřské dovolené, které před nástupem nepracovaly, a osoby na další mateřské (rodičovské) dovolené - jsou klasifikovány jako nezaměstnané nebo osoby ekonomicky neaktivní podle toho, zda splňují či nesplňují podmínky ILO.

Podle výše uvedené definice jsou např. učni, studenti, osoby v domácnosti a další osoby zabývající se především mimoekonomickými aktivitami, kteří však v referenčním období odpracovali alespoň 1 hodinu za plat či odměnu nebo měli formální vztah k zaměstnání, považováni za zaměstnané.

- **Nezaměstnaní** jsou všechny patnáctileté a starší osoby, které ve sledovaném období současně splňovaly dále uvedené tři základní podmínky:
 - byly bez práce, to znamená, že v referenčním týdnu neodpracovaly ani jednu hodinu za plat či odměnu ani neměly práci, ve které by byly dočasně nepřítomny,
 - hledaly aktivně práci. Formou aktivního hledání práce se rozumí hledání práce prostřednictvím úřadu práce, prostřednictvím soukromých zprostředkovatelů práce, přímo v podnicích, prostřednictvím příbuzných a známých, využíváním inzerce, umístováním nebo aktualizací životopisů on-line, absolvováním testů, pohovorů nebo zkoušek, podnikáním kroků pro založení vlastní firmy,
 - byly připraveny k nástupu do práce, tj., během referenčního období byly k dispozici okamžitě nebo nejpozději do 14 dnů. Kromě těchto osob jsou podle definice Eurostatu klasifikovány jako nezaměstnaní i osoby, které práci nehledají, protože ji již našly, ale nástup je stanoven na pozdější dobu (nejpozději do tří měsíců).

Pokud osoby nesplňují alespoň jednu ze tří uvedených podmínek, jsou klasifikovány buď jako zaměstnané, nebo **ekonomicky neaktivní**.

Postavení v zaměstnání je klasifikováno podle klasifikace ICSE-CZ, která je plně kompatibilní s mezinárodní klasifikací ICSE-93.

- **Zaměstnanci** jsou všechny osoby s formální vazbou k zaměstnání bez ohledu na to, zda v referenčním týdnu skutečně pracovaly či nikoliv. Formální vazbou k zaměstnání se rozumí především pracovní poměr (v současné legislativní úpravě pracovní smlouva, jmenování a volba), dále dohoda o provedení práce a dohoda o pracovní činnosti, popřípadě další smluvní vztahy mimo oblast pracovního práva (např. autorské smlouvy). Mezi zaměstnance patří podle ILO rovněž

příslušníci armády (vojáci z povolání, do roku 2004 i vojáci v základní službě). Od roku 2012 jsou mezi zaměstnance zahrnováni členové produkčních družstev. Časové řady jsou zpětně přepočítány.

- **Podnikatelé** jsou zaměstnavatelé, kterým ve VŠPS odpovídá skupina **podnikatelé se zaměstnanci**, a pracovníci na vlastní účet, kterým odpovídá skupina **podnikatelé bez zaměstnanců**. Mezi podnikatele jsou zařazováni i pomáhající rodinní příslušníci bez ohledu na počet hodin odpracovaných během referenčního týdne.

Obecná míra nezaměstnanosti (ILO) je ukazatel získaný z výsledků VŠPS podle mezinárodních definic a doporučení. Jedná se o podíl nezaměstnaných na pracovní síle (součtu zaměstnaných a nezaměstnaných).

Míra zaměstnanosti je vyjádřena podílem zaměstnaných na počtu všech osob ve věku patnáct a více let.

Míra ekonomické aktivity je konstruována podle metodiky ILO a Eurostatu, tj. jako podíl celkové pracovní síly na celkovém počtu osob v produktivním věku, tedy ve stáří patnáct a více let.

Za **dlouhodobě nezaměstnané** jsou považovány osoby, které byly v referenčním týdnu nezaměstnané déle než jeden rok.

Míra dlouhodobé nezaměstnanosti vyjadřuje podíl dlouhodobě nezaměstnaných na pracovní síle.

Pracující důchodci jsou osoby, jejichž status odpovídá osobám pobírajícím důchod a přitom v referenčním období splňovaly kritérium pro zařazení mezi zaměstnané.

Neformální vzdělávání je institucionalizované, záměrné a plánované poskytovatelem vzdělávání a nekončí završením určitého stupně vzdělání. Může však být výstupním certifikátem zakončeno. Oproti formálnímu vzdělávání bývá kratší a co do náplně pružnější.

* * *

Poznámka:

1. *Číselné údaje v absolutním vyjádření* jsou uváděny v tisících. Rozdíly mezi údajem za celek a součtem dílčích údajů v přílohových tabulkách vyplývají ze skutečnosti, že úhrn není součtem zaokrouhlených dílčích údajů, ale zaokrouhleným celkovým údajem. Absolutní i relativní údaje ve všech textových a přílohových tabulkách a v textu jsou vypočítány z nezaokrouhlených čísel.

2. *Údaje "nezjištěno"* v jednotlivých tabulkách zahrnují odmítnuté odpovědi, odpověď "nevím", resp. jiný případ nezjištěné odpovědi respondenta.

3. *V publikacích vycházejících z výsledků VŠPS (Trh práce, Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků Výběrového šetření pracovních sil – čtvrtletní údaje, roční průměry)* jsou uváděné údaje podrobněji strukturované z hlediska věku, vzdělání, regionů apod. Tyto publikace naleznete na stránkách ČSÚ na adrese:

<https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost-nezamestnanost>.

B. Mzdy a náklady práce

Údaje v tabulkách č. 4-35 až 4-36 jsou z datového výstupu ČSÚ **Struktura mezd zaměstnanců**, který vychází z Informačního systému o průměrném výděлку, zajištěného Ministerstvem práce a sociálních věcí a Informačního systému o platu, jenž má na starost Ministerstvo financí. Publikace včetně metodiky je dostupná na stránkách ČSÚ na adrese: <https://www.czso.cz/csu/czso/struktura-mezd-zamestnancu-2022>

GPG – Gender Pay Gap je relativní rozdíl průměru či mediánu mzdy mužů a žen (vztažený k mediánu či průměru mzdy mužů). Vyjadřuje se v procentech. Vyšší hodnota tohoto indexu nemusí nutně znamenat existenci diskriminace na trhu práce. Z větší části lze rozdíl vysvětlit působením dalších faktorů s odlišnou strukturou u mužů a žen (kromě vzdělání se jedná např. o odvětví, postavení v zaměstnání, počet odpracovaných hodin, aj.).

Uchazeči o zaměstnání v evidenci úřadu práce jsou fyzické osoby, které osobně požádají o zprostředkování vhodného zaměstnání krajskou pobočkou úřadu práce, v jejímž obvodu mají trvalé bydliště. Při splnění zákonem stanovených podmínek jsou krajskou pobočkou úřadu práce zařazeny do evidence uchazečů o zaměstnání.

Podíl nezaměstnaných osob vyjadřuje v procentech podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce ve věku 15–64 let ze všech obyvatel ve stejném věku. Ministerstvo práce a sociálních věcí začalo tento nový ukazatel měsíčně zveřejňovat od listopadu 2012. Ukazatel nahrazuje doposud zveřejňovanou míru registrované nezaměstnanosti, která poměřuje všechny dosažitelné uchazeče o zaměstnání pouze k ekonomicky aktivním osobám. Od ledna 2013 jsou zveřejňovány údaje pouze podle nového výpočtu.

* * *

Použité klasifikace

- Údaje o **odvětví** činnosti jsou členěny podle sekcí Klasifikace ekonomických činností (**CZ-NACE**) platné k 1. 1. 2008. Klasifikace je kompatibilní s mezinárodní klasifikací NACE Rev.2.
- Členění podle **zaměstnání** je zpracováno podle klasifikace **CZ-ISCO** (zavedena s účinností od 1. 1. 2011).
- Členské státy EU uplatňují od roku 2014 klasifikaci ISCED 2011 ve vykazování statistik v oblasti **vzdělávání**. Klasifikace **CZ-ISCED 2011** je česká verze mezinárodního standardu ISCED. Jde o překlad tohoto mezinárodního standardu s tím, že je použita terminologie zavedená a běžně používaná v České republice. Klasifikace ISCED slouží jako nástroj pro sběr a předkládání statistik v oblasti vzdělávání jak na národní, tak i mezinárodní úrovni.

* * *

Při práci s tabulkami je třeba mít stále na zřeteli, že údaje jsou zjišťovány výběrovými metodami, a proto jejich přesnost klesá se snižující se velikostí vzorku.